

TE KURA REO A TE TAURA WHIRI I TŪ KI ROTO O TARANAKI, KI TE MARAE O TAIPOROHENUI

He mihi tuatahi ki te reo pōwhiri nāna nei te karanga kia haria atu tēnei o ngā kura ki roto i a ia, ki roto i tana rahi. Kei te rangatira Huirangi, koutou ko tō hunga i kaha nei te whakapau i ō koutou kaha e tutuki pai ai tēnei whāinga a tātou i tō tātou reo, i runga anō hoki i te whakaponu e kore ia e riro i te mata o te whenua, e kore hoki tātou e whakaae kia wharengaro. Me pēhea rā he kōrero hei whakaahua i te pai o te noho atu ki a koutou, nā koutou rā hoki i rangatira ai ko Te Taura Whiri me te hunga i whītikiria ki ngā kākahu mahana o Taiporohenui. Kia whāia haerehia te mahana nei. Atu i te mahana o ngā manaakitanga i uhia ki runga i te hunga i takahi i te mata o te whenua kia tae ake ki tēnei o ngā kura, anō nei ko te kōanga te āhua o ngā rangi. I te taenga atu o te hunga i haere ake i Te Taura Whiri, he tarau poto kē te haere. Ehara, i paku tuku roimata a Rangi, engari he ua tohu i te aroha, he ua kōnehunehu. Kātahi nā te ātaahua ko te tirohanga atu o te karu ki a Taranaki maunga e noho rangatira mai ana i tana pae, me tana paku whakangeingei mai i tētahi o ngā rangi, inā hoki i kitea atu te rae, me tana paku whātaretare mai i ana pūeru manawarangi. He rā anō hoki i whakamaua ko tana korowai mōtea.

Kei te mokopuna i katohia e te ringa kaha o aitūā. Kātahi anō nei koe ka ruia mai i Rangiātea, kua whakahokia atu anō koe ki te poho o Rehua. Tē aro i a au he aha rawa i pēnei ai. Tēnā he wahangū te tangata nei a Tirairaka, kei konei tonu koe hei waka kawē i tō tātou reo ki roto noa atu i te tau rua mano. E te pihinga, te piripoho. Ahakoa koinei te āhua i whakaritea ki a koe, ahakoa kua kāhakina koe i te aroaro tangata, kei konei tonu koe e taukapokapo ana i roto i te mahana o te whakaaro o tō whānau. Ko tai ata ki a koe, waiho mai a tai ahiahi ki te hunga i tangi i a koe. Kātirawhe ki a koe.

Atu i tēnei kapua pōuri i tau mai ki runga i te hui, ka nui ngā manawareka i rongo te ngākau, i kitea e te karu. Kei ngā wāhine kairangi, Matarena kōrua ko Whero, ko kōrua tēnā. Haere ake nei, haere ake nei, ka mau tonu te kite ōku i te ātaahua o tōu whakareanga e poi ana i tā te tohunga ki te poi. Ahakoa kua riro haere te rehe o te ringa, kātahi nei au ka kite i te rere o te poi, me te rere o te wairua ki te kawē i ngā kupu e poia ana, e rere ngātahi ana. Anō i kawea e kōrua māua ko wairua ki tō kōrua taiohinga, ki reira mātaki atu ai i te māia, i te kaha me te ātaahua o te wahine Māori o tō kōrua whakatipuranga. Me te rongo atu anō hoki i ō kōrua mamae me tō kōrua whakangākau ki ō kōrua tūpuna, ki a Te Whiti rāua ko Tohu. Mokori rā te hunga i tae atu ki tēnei o ngā kura, i kite ai mātou i tēnei mea te mana Māori e kawea ana i runga i te wairua māhaki. Ahakoa kāore kōrua i tāia ki te moko, ko te kauae tehe tō kōrua ritenga.

Whakarongo ake nei māua ko taringa ki ngā kōrero mō tētahi o ngā kaiwhakaako i tae ake ki tēnei o ngā kura, me tana heri mai i ana hoa piripono e rua. Kua wareware ake nei i a au te ingoa o te kaiwhakaako, engari ko ngā ingoa o ana hoa, ko Hīanga rāua ko Whakamōmona. Heoi anō, ko te rōpū tuarua pea ia nei ki a ia, ka taki noho, me tō rātou mōhio, ehara, he tangata tēnei e kauhau atu ana i runga i tana mōhio ki tāna kaupapa, me te pono te tika o ana kōrero. Ko tā te pīkari whakarongo te whakarongo a te rōpū nei, e hopu katoa atu ana i ngā kōrero e maringi mai ana i te waha o te kaiwhakaako. Ko ngā karu, kua rite ki ō te ruru, i te kaha whakamīharo ki ngā kōrero e rongu atu ana ngā taringa. Ko ngā kauae kua taka kē ki ngā poho, ko tā ngā waha, he hopu ngaro. E kore te rōpū nei e paku oreore. Ka pau te toru hāora, ka maringi mai tēnei o ngā rōpū i tēnei o ngā kauhau me te haere āhua wairangi nei ki te wharekai, i te kaha whakamīharo ki ngā kōrero kua whakakīa atu ki ngā taringa.

Taihoa ka puta mai ko te kaiwhakaako me te puku kata ki a ia anō. I taku mōhio tonu ki te āhua o tēnei o ngā kaiwhakaako, mōhio tonu au ko tāna, he whakahaere i tāna kauhau i runga i te wairua ngahau, te wairua whakawai i te tangata e whakapono ai rātou ki āna whakamōmona kōrero.

Āe mārika, tika tonu tāku. Inā noho ana mātou ki te kai, kātahi ka whāki mai i āna kōrero ki tēnei o ngā rōpū me te whakamīharo ki tō rātou whakapono atu.

Heoi anō, ko te mea nui kē ko te reo Māori te reo kauhau atu tuatahi, tuarua i rongu ngā taringa o tēnei o ngā rōpū i te āhua o te whakangahau a tēnei o ngā kaiwhakaako, kia kaua anō hoki e taki whakapono i whakamōmonahia ngā kōrero mō te whakamōmona noa iho te take. Mai anō i

noho ai ēnei mea te kata me te kōrero paki hei tohutohu, hei whakaako i te tangata ki ngā momo tikanga katoa. E rua, e rua rāua kua kore e kaha kitea, e kaha rangona i ēnei rā nei, me taku whakapono ki te kore tātou e whakahoki mai, taihoa pea ka mimiti te puna tāngata mōhio ki tēnei huarahi ako i te tangata. Mēnā e pāpaku tonu ana ngā whakaaro o te tangata e whakarongo atu ana ki te kōrero paki, kua tīkina atu ko te wairua ngahau o ngā kōrero. He taonga kei roto i tēnā. Inā eke ana ki te wā e hōhonu haere ai ngā whakaaro, kua tareka e ia te tīkaro ake ngā hōhonutanga i whāngaihia atu ki roto i te kōrero ngahau. He tohu pea kua whatutoto haere.

Anei tētahi pātai pai i whakaarahia ake i te hui ki Taiporohenui. I pātaihia e tētahi o ngā kaiwhakaako o Te Whānau o Ako Pai te kupu, te kōrero rānei ka kōrerotia inā hē ana, hapa ana rānei te tamariki i tētahi tākaro, whēnei i te tau ki runga i te wāhi “miss a turn” o te tākaro ‘Ngā Nākahi me ngā Arawhata.’ I pātaihia tēnei pātai i runga i te mōhio o te kaiwhakaako nei kāore pea e tika ana te kōrero “mihi he huri” i roto i ēnei tū mahi ngahau a te tamariki. Heoi anō, koirā te tūmomo kōrero e rongu ana a taringa e taka mai ana i ngā waha o ā tātou tamariki, mokopuna i ētahi o ō tātou kura. I tēnei pātai mai, raru tonu atu ngā whakaaro me te mōhio arā kē ngā tūmomo rerenga kōrero e tika ana, ko ērā e rite ana ki ngā kīwaha, ko te kīwaha tonu rānei. Rere tonu a mahara ka kapoina atu ko “kua mau tō iro.” Heoi anō, he tikanga atu anō tō tēnei rerenga kōrero, kātahi ka whakaarohia ake te whakarāpopoto ki te “tō iro, tō iro.” Ka mutu te hui ki Taiporohenui, ā, hoki mai nei ki Te Whanga-nui-a-Tara, me te kore wareware ōku ki te pātai a te wahine nei. Kia roa au e whakaaro ana me te ketuketu haere i te hinengaro, e tama, ka taka te kapa.

E maumahara ake ana au i te wā e tamariki ana mātou, ko te kupu i nui te whakamahia i roto i ā mātou tākaro, ko te kupū ‘pīhau.’ Ahakoa kāore i a mātou ngā tākaro a ngā tamariki o ēnei rā, i tākaro tonu i ngā tākaro whēnei i te kōruru, me te uru mai anō o te whakaaro ‘miss a turn’ ki roto i ā mātou tākaro. Inā hē ana, hapa ana rānei tētahi o mātou i roto i ā mātou tākaro, kua whiua atu te kōrero, ‘Ē ē! Kua pīhau koe.’ Ki te kore ko te ‘pīhau’, ko te ‘hawa,’ ko te ‘miere’ rānei te kupu hei tohu i te kore tika o te tamaiti i te tākaro. Ki te ‘hawa,’ ki te ‘pīhau’ rānei te tamaiti, kua taka atu ki te taha kia huri rā anō i te katoa, kātahi anō te tamaiti ‘pīhau’ rā ka āhei mai anō. Ki te ‘miere’ te tamaiti, kua mōhio koe kei raro e putu ana, ā, kua toa ko te hoa.

Kāore e kore kei tēnā iwi, kei tēnā hapū, kei tēnā whānau anō āna kupu, āna rerenga kōrero e hāngai ana ki tēnei tūāhua. Ko tāku kē i konei, he whakahau i a tātou ki te patapatai, ki te rangahau, ki te kimi haere i ngā kupu a tēnā waka, a tēnā iwi, a tēnā hapū, ka whakahoki mai ki roto i ngā mahi ngahau a ā tātou tamariki. Ka nui ngā kura me ngā kōhanga kei tēnā rohe, kei tēnā rohe, e kimi ana i ēnei rerenga kōrero. He pai ake pea te tiki atu i te hunga pakeke nā rātou tonu ngā tamariki, ngā mokopuna e whakaakona ana, kia whāngaihia atu ki ngā mokopuna ko ngā kīwaha, ngā rerenga kōrero ngahau rānei o te rohe tonu. Mā reira e mau tonu ai te reo whakakata, te reo whakangahau, me te reo whakataetae o tēnā waka, o tēnā iwi, o tēnā hapū. Heoi anō tāku ki te wahine nāna te pātai mai ki Te Taura Whiri, kia kaha ki te kuhu i a koe e kare. Ki te kore e kitea he āwhina ki tāu i tonu ai, he maramara ka taea e konei, ā, taihoa pea ka whai wāhi anō ki te kōrero i te take nei.

Arā atu anō ngā take i kōrerohia i ngā ahiahipō,

inā mutu ana ngā hāora tūturu o te kura. Ko tētahi e pā ana ki te hoki ki te āhua o te tapa tamariki o mua, arā, kia Māori te ingoa, kia kotahi noa iho pea te ingoa hei aha noa iho te ingoa whānau, me ērā tū whakaaro katoa. I āhua roa tonu tēnei e kōrerotia ana, ka mutu, ka pai te rongo atu i ēnei tū take e kōrerohia ana e te rangatahi. Arā anō tētahi take i kōrerotia, ko te rā i tīmata ai Te Tau o te Reo Māori.

I te mea hei te Pipiri rā anō tīmata ai te maramataka Māori, he aha i tīmata ai Te Tau o te Reo Māori i te 13 o Hakihea 1994? Akene he ui makihoi, heoi anō, ko wai ka whakahē i te pātai. Ko te mea kē e aroha ana, ko te mōhio i pēnei rawa te memeha o tō tātou reo, kua kapo noa i te rangi ki te kimi huarahi whakaoreore wairua, e whakapoua atu ai tō tātou reo ki te ngākau tangata. Inā tōiki ana te noho mai o tēnei, kua pai pea te whāwhā atu ki ngā āhuatanga o te maramataka.

Ahakoa anō tēnei whakaaro, e mārāma ana ki tā te maramataka kawē e noho ora mutunga kore mai ai te taiao, ā, he kupu anō hoki kei roto i a ia hei āwhina i te taha ako i tō tātou reo. Me pēnei pea he whakaaro e pā ana ki tēnei take. Ehara kē pea ko te rā tīmata te mea nui engari ko ngā tohutohu kē o te maramataka Māori ki te tangata, e mōhio ai ia ki te penapena i te taiao, kia mōhio anō ai hoki ki te penapena i ana kaha e kore ai e whakapaua kuri noa ihotia ki te mahi kai māna i te wā kāore e haere kōtui ana a Rangi rāua ko Papa.

Anei tātou kua eke nei ki te tauhōkaitanga o Matariki hunga nui, ā, ko te wawata, e whakaemi ana te iwi Māori whānui ki te penapena i te reo Māori e tipu nei i tāna māra nui, i tōna whenua o Aotearoa. Ko te mea kē e kaha kitea ana, ko te ngaki mai ā tēnā i tāna māra, me tēnā i tāna. Ko ētahi o ngā māra nei

kei whenua haumako, ko ētahi kei whenua tītōhea. Ko te kākano ka tau ki whenua haumako, kua rarī noa ake, kua matomato te tipu. Heoi anō ka rarī noa ake, ka matomato anō hoki te tipu o ngā taru. Ko te kākano tau ki whenua tītōhea, me uaua ka pihi ake, ā, kāore e roa kua mate.

Anei pea he whakaaro e pai ake ai te tipu o ngā kākano katoa. E ngā iwi o whenua haumako, arohaina ngā iwi o whenua koraha, ka whakatō i āna purapura ki tāu māra. E ngā iwi o whenua tītōhea, kua e takahia te aroha o tētahi ki a koe e hūtoi ai te tipu o āu. Haria ō purapura ki tāna māra, ka hoatu ko tō āwhina ki te whakatō, ki te ngaki e noho taru kore ai tā kōrua māra. Inā hauhake ana kōrua tahi ka taea e kōrua te whāngai te ao. Kia tīkina atu ko ā tātou tamariki mokopuna, ka whakarite ki ngā purapura kātahi anō nei ka kōrerohia. Ki te mahi ohu te iwi Māori e matomato ai te tipu o ēnei purapura, taihoa kua pakari, ā tōna wā kua tū mai ko taikākā, kua ko taitea anake. Hāunga ia te kupu. Engari anō te mōhio ki te tikanga o te kupu. Hāunga ia te mōhio ki te rā tīmata ai te maramataka. Engari anō te mōhio ki ōna tohu me āna tohutohu. Kia paku whāia atu anō te whakaaro whakamutunga nei. Tēnā ia nā tātou ka paku titiro ki te ruri kua titohia i raro iho nei:

**Me whēkoi, me whīkoi, kua kore e aro
me hīkoi rānei, me haere mā raro?
Aua! Me haere pakituri kē pea? ©**

E tohu ana tēnei ruri i te mau o te tangata ki te kupu kotahi me te rangirua o ngā whakaaro ki te tiki kupu hei whakamahi māna. Ki te mōhio tātou ki te tikanga o te katoa o ngā kupu nei, ahakoa haere te motu, kua kore e whakaaroaro, heoi anō te mahi, he takahi whakamua. Ākene he wawata ka pēnei anō ō tātou whakaaro, heoi anō koinei te maruāpō o ngā marupō katoa.

Kua kite mai koutou i te pai o te kura i tū ki Taiporohenui, me te pai o ngā pātai i ara ake i taua hui e tohua nei e tēnei paku timo atu. Heoi anō, e timo ana i runga i te kimi huarahi e turakina ai ngā taiapa e whakatūtūhia ana me te hiahia kia kua te iwi Māori whānui e noho tōtara-wāhi-rua, e tātā i a ia anō, e whakapau whakaaro rānei ki te whāititanga. Kāti pea ki tēnei take, me te whakaaro anō he aha rā ngā pātai ka whakaarahia ake, ka tautohetia i te kura ka tū ki Kirikiriroa i te marama o Mahuru? Ko wai ka hua, ko wai ka tohu.

Kei te rangatira, kei te matua, ki a koe Huirangi. Kua mihi atu anō ki a koutou ko tō haporī i whakatuwhera mai i ngā tatau o tō koutou tipuna whare ki tēnei o ngā hui a Te Taura Whiri. Taihoa pea kua kite ā-kanohi anō, mēnā āe, ko te painga atu tēnā. Kia tae ki taua wā, ko te inoi a te ngākau, kia noho pai mai koutou i konā, hoe mai ai i tō tātou waka e hoea ngātahitia nei e tātou katoa. Ngā mihi anō ki a koutou.

© E tohu ana tēnei kua rāhuitia ēnei kōrero, ā, kāore e whakaaetia ana kia tāia ki tētahi atu tānga. Ki te hiahia te tangata ki te tā i tētahi atu tānga, me mātua whakapā ki te tangata nāna ake ngā kōrero.

HE TAONGA TE REO
1995 A CELEBRATION OF MĀORI LANGUAGE

HE MIHI

Tērā te makariri e whakanamunamu mai rā i te pae, nāwai rā, kua tau ngā waewae ki te whenua. Ko te hukapapa me te powharu ōna tapuwae; ko te ua tātā me te hau tonga ōna kahu.

Koinei ētahi o ngā tohu e mōhiohia ai kua eke anō tātou ki te wā o te takurua. Kei ngā ingoa anō hoki o ngā marama o tēnei kaupeka ētahi atu

tohu, arā, ko Pipiri, ko Hōngongoi, ko Here-turi-kōkā, inā hoki, ka tau mai ana te hōtoke, mā te piri tahi, mā te hōngongoi rawa tātou e ora ai.

Ia tau, kei konei māua ko taku anuanu ki te makariri e whakaaro ana e kore pea e hāngai mai ēnei ingoa ki te takurua i tēnei tau, i te mea kei te mahana tonu te whenua, kāore anō i tino ngau mai te māeke. Engari eke rawa ki te Tahi o Pipiri, ehara, kua wiri anō te tinana, me te whakaae o māua ko kauwae kekekeke, āe, inā kē te hāngai o ēnā ingoa.

Heoi i oti, kāore e taea te aha, atu i te ū ki te whakaaro he huri tā tēnei mea, te wā, ā, ā tōna wā rā anō hoki atu anō ai te takurua ki te pae o maramataka, ka tau kē mai ko ngā waewae o Rehua.

Kāore noa iho i tino nui ngā kaupapa hou hei whakaatu i te Muka i tēnei o ngā tānga, i te mea ko ngā tino kōrero mō te Tau o te Reo Māori, kua oti kē te kōrero i tā mātou hautaka hou, a “He Taonga te Reo”. Tata tonu mātou ka whakakotahi i ēnei tuinga e rua, mō tēnei tau noa iho nei. Engari i runga i te whakaaro o ētahi i te Taura Whiri me noho motuhake te Muka, i te mea kua aua atu te wā e haere ana tēnei o āna kaupapa, anei e puta motuhake tonu nei. Engari me te whakatau anō me kaha ake te noho mai o te wairua ngahau i roto i ngā kōrero, kei totohu noa iho tēnei waka kawē aro i te taumaha o ngā utanga.

Atu i tēnei, māu tonu e kite kua eke anō ki te wā e whakawāngia ai ēnei ngarangara kōrero a te Taura Whiri, kia mōhio noa ai mātou ki ngā hē, ki ngā aha noa iho o ēnei kōrero. He tari kāwanatanga kē hoki a te Taura Whiri, ā, kāore e taea tēnei mahi hōhā nei te karo. Nā reira, e inoi atu ana mātou kia aro mai koutou ki te rārangi pātai e mau atu nei.

ĀKENE HE KŌRERO TAKURUA

He nui ngā kōrero e rongorongo ana māua ko taringa i tēnei, te Tau o te Reo Māori, e akiaki ana i te tangata kia kōrero Māori i ngā wā katoa, i ngā wāhi katoa. Me taku tino whakaae ki te ngako o ngā kupu. Ko wai ka whakahē i te karanga kia noho kahurangi mai te reo Māori i roto i ngā mahi, i ngā mahara o tēnā, o tēnā, huri te motu, i āiane, ā, mau ake nei.

Engari ahakoa te tika o tēnei whakaaro, kua āhua kōroiroi haere nei a roto i te āhua o tā tātou whakatinana i ēnei kupu, kei riro noa iho te wairua o te reo Māori i te wā tonu e whakapau kaha ana tātou kia mau tonu. Whēnei i te kore kite i te ngahere, i te mahi a te rākau.

Nōku noa iho ēnei whakaaro, ka mutu, ka pai kē hoki mēnā ka poua mai he kōrero e āta whakaatu ana i te pōhēhē o ēnei kōrero, hei whakamahea ake i ōku nei māharahara tuatahi, hei whakauru anō hoki ki te Muka hei pānui mā ētahi atu.

Ki a au nei, ko te mate nui i ēnei rā, e warea ana tātou ki ngā kaupapa e ōrite ai te mana o te reo Māori ki te mana o te reo Pākehā. Anei taku tino pātai, ko tēnei: E whakapono ana anō tātou he mana motuhake tō te reo Māori? Mēnā e āetia ana tēnei, he aha tātou e rikarika nei kia haere ngātahi te reo Māori me te reo Pākehā?

Ki te huri ake te titiro ki te ao o Tāne, ehara, kei reira te tini, te mano o ngā manu. Ko te toroa tēnā, ko te korimako tēnā, ko te takahē tēnā. Kei te toroa ōna ake pūmanawa, tōna anō ātaahua. He whērā anō te korimako me te takahē. Engari kāore tātou e pōuri i te kore rere o te takahē, i te kore korihi o te toroa, i te kore mumura mai o te korimako. Nā reira he aha tātou e whakamomori nei kia ōrite ngā mahi ka taea e te reo Māori ki ērā ka taea e te reo Pākehā?

(...mai i te whārangi o tua ake)

Arā kē ngā kaupapa ka taea noa ihotia ki te reo Māori, engari inā hurihia ana ki te reo Pākehā, e kāre, moumou kē ēnā whakaaro; kua memeha noa iho i te rawekehanga. Ko te reo o te whaikōrero, o te karanga tēnā, ko te reo o ngā mōteatea tēnā, ko te reo o te kōrero paki tēnā, ko te reo o te kāuta tēnā. Ā, he whērā anō hoki te noho mai o ētahi kaupapa kōrero ki te reo Pākehā. Tērā ētahi kaupapa kua noho tangata whenua kē ki tērā o ngā reo, ā, mēnā ka tahuri te tangata ki te whakawhiti i aua kōrero ki te reo Māori, he hinengaro whiri tāna kai, ka mutu, inā oti ana tana whakamāori, ka noho manene tonu taua whakaaro, ahakoa kua kākahuria ki ōna kupu Māori.

Ka hihiri ake anō te pātai, he aha rā tātou e hakahaka nei me te tohutohu i ngā whakahaere Pākehā kia whakamāorihia te nuinga o ā rātou kōrero, ahakoa pēhea te rerekē o aua kōrero? Kei kīa e te kore mōhio he hauā tō tātou reo? Ko tātou kē e mōhio ana he reo rangatira tō tātou, kia kaua nei tātou e waiho mā pōhēhē, mā whakaparahako rānei tēnei whakapono e haukuru, e tīhaehae.

Atu i te whakapono ōku he mana motuhake tō te reo Māori, ā, i runga i tēnei me waiho kia motuhake ngā wāhi e kōrerohia ai tēnei o ngā reo, arā anō tētahi take e kī nei tōku ngākau me mutu tā tātou whakamahi i te reo Māori kia noho tahi ki te reo Pākehā. E whakapae ana au, ki te whakamahia ēnei reo kia piri pāua, tētahi ki tētahi, i ngā ara kūiti o te ao hou, taihoa kua hēmanawa noa iho tētahi. Me taku mōhio ko te reo Māori tērā ka mate i tēnei noho kōpāpā, kaua te reo Pākehā. Kua waia kē hoki te reo Pākehā ki ōna ara kōpikopiko. Engari anō te reo Māori, ko te uma kē o Papatūānuku, ko ngā raorao rānei o wairua māhorahora ngā wāhi e rere angiangi ai te reo Māori.

Ko tētahi kē hoki o ngā kaupapa e kōkiri nuitia ana i tēnei wā, kia nui ake te reo Māori i ngā tari kāwanatanga me ētahi atu whakahaere aro nui ki te mātinitini. Ko te pito whakarunga o tōku puku e mea ana āe, tērā pea he whai tikanga anō tēnei kōkiri, i te mea me roraha tonu te kōkiri e ora ai tō tātou reo i te mate. Engari kei paku raro ake i tēnei e mea mai ana kei te hē pea tēnei whana.

Ko te whakahau kia kōrerohia te reo Māori ahakoa te wāhi, ahakoa te kaupapa, ko te manawa rere pea tōna rite. I tēnei, ka hua ake te whakaaro, ākene ko te kawau mārō kē te tauira hei whai atu mā tātou. He momo kōkiri anō hoki te kawau mārō, pēnei i te manawa rere, engari me tiki atu ko te āhua o te waka hei whakaahua i a ia - he ihu tōna, me kī, ā, ka riro mā te ihu e wāwāhi ngā ngaru, kaua te takere o te waka. He whēnei anō te āhua o te kawau mārō i roto i te whawhai. He pai ake tēnei momo kōkiri i te waiho kia raha, kia whānui te neke whakamua, kei tere pau ō tātou hau.

Arā anō tētahi whakaaro me āta tirotiro, ko tēnei: e whakapono ana ētahi o tātou ki te tuhia he kōrero ki te reo Māori, ahakoa pēhea tō whiri haere i ngā kupu, i ngā whakaaro, ka mau tonu te wairua Māori - me pēhea kē hoki e ngaro ai mēnā e Māori ana ngā kupu? Ko au anō tētahi e tautoko ana i tēnei i ngā tau o mua atu, engari i ēnei marama nei, kua āhua tītakataka nei ōku whakaaro. Kua āhua rangirua i te mea kua kite au i te mahi a te kōrero āhua whēnei nā:

- i) Ka homai ia i tētahi awhi nui, nā te mea i tino teitei te pai o taku mahi.*
- ii) I te wā he tamaiti ahau, i ako au he maha ngā rerekētanga i waenganui i te ngārara me te pūngāwerewere.*
- iii) Kua haere mai ia ki waho i te Whare Wānanga.*

Kei te hē pea tāku, engari ki a au nei, he kaha ake te noho mai o te wairua Pākehā i te wairua Māori. Engari kāore e taea te whakahē mēnā ko te kupu me te whakatakoto tika anake ngā āhuatanga reo e kīa ai tētahi kōrero he kōrero Māori. Kei te pai noa iho ngā kupu - kei te whakaaro kē e raruraru ana, arā kua riro te whakaaro Māori, kua noho kē mai ko te whakaaro Pākehā.

Arā anō tētahi raruraru, ko te huhua o ngā kupu hou. Ki a au nei nā, ki te kaha rawa te noho mai o te kupu kāore e mōhio whānuitia ana, ka hē te wairua o te whakaaro e whakaatuhia ana e aua kupu. Hei tauira, anei tētahi kōrero i tangohia mai i te Marautanga Pūtaiao:

Ka taea te tukanga me te whakamāori i te pūtaiao mēnā ka parahau i ngā kohikātanga mō ngā hōtuku kua kohia. (p.78 Marautanga Pūtaiao)

Ko te reo pūtaiao tēnei me ōna kupu hou. Ehara i te mea e hē ana, ā-tikanga nei, engari me uaua e kitea ai he āwhina i tēnei momo kōrero e pai ake ai te reo Māori o te ākonga. Waihoki, nā te hou mārika o ngā kupu, e kore pea e tere mau i te ākonga ngā tikanga pūtaiao e riro ana mā tēnei momo reo e whakaako. Koinā au e kī nei he pai ake pea te waiho atu i ngā kaupapa whāiti o te ao Pākehā ki te reo Pākehā, mō tēnei wā nei, ka whakapau kē ai i ō tātou kaha ki te noho mai o te reo Māori ki ngā kaupapa ake o te ao Māori me ngā kaupapa tiro whānui. Kāore au e mea ana me pēnei rawa te whāiti o te ara takahanga mō āke tonu atu. Engari kia roa tonu nei te reo Māori e haere ana i tōna huarahi whakapakari haere i a ia anō, hei reira rā anō pea tukua ai ngā reo e rua kia kōmitimiti, me te mōhio anō, kei te pai, ka mau tonu te wairua o te reo Māori, ahakoa peka atu ki hea, haere ai ki te hāereere māna.

Arā pea te whakahē a ētahi, whēnei nā: ki te kore e kōrerotia te reo Māori i ngā wāhi katoa kōrero ai te tamariki, taihoa kua kore te tamaiti e whakaae he hua kei te kōrero i te reo Māori, i te mea ko ētahi mahi noa iho ka taea ki tēnei o ngā reo. Engari ehara i te mea nā te kore kōrero Māori i **ngā wāhi katoa** i mate ai te reo Māori. Waihoki, ehara i te mea mā te kōrero i te reo Māori i ngā wāhi katoa e ora anō ai.

Me waiho pea tēnei whakaaro kia tārewa i konei. Heoi anō tēnei, he ketuketū i te hinengaro e kitea ai he huarahi e taea ai te whakanoho tahi mai i te reo o ngā tūpuna me te reo Māori o te hunga e ahu atu ana ki roto rawa i te tau rua mano, e kore ai e kaha riro te titiro a te Māori ki tōna ao, e kore anō ai hoki e kāpō ki tāna noho i roto i taua ao. Ka nui te rongo o te taringa i ngā whakaaro e pā ana ki te ao hurihuri e noho nei tātou, ā, ki te ora tonu te reo Māori me āhua whai tonu i ngā huringa hou o te ao. Ākene e tika ana te kōrero, engari kia tupato anō rā tātou, kei noho he kawenga kē tā tō tātou reo, arā, kua kawē kē i te whakaaro o iwi kē.

TE WHAKAMĀORI KŌRERO

Kua roa Te Taura Whiri e ānini ana i te iti o te pūtea-ā-tau e homai ana e te Kāwanatanga hei kawē i te huhua o ngā mahi. I tēnei wā o te aro nui mai ki te reo, kua maha ake ngā kaupapa e tino pīrangī ana mātou ki te whai atu, engari kāore e taea te nuinga te paku whātoro atu, kei tere pau tā mātou pūtea.

Ko te whakamāori, whakatikatika kōrero tētahi o ngā wāhanga kua raru i tēnei tūāhua. Ko te *whakamāori* kōrero *Pākehā*, kua tino kore nei i taea e tēnei pito, engari ko ngā mahi *whakatikatika* kōrero *Māori*, kei te tū tonu, tōna tū nei. Inā rā, he iti noa iho te wāhi ka taea e te Taura Whiri, ko te paku tiroiro, whakapaipai i

(...mai i te whārangi o tua ake)

ngā kōrero kua oti kē te whakamāori i tētahi atu. Mēnā e āwangawanga ana te kaiwhakamāori, te tangata rānei nāna ake ngā kōrero kua whakamāoritia e tētahi atu, mō te tūpono paku kotiti te noho mai o te tohutō, o te aha noa iho, kei te pai, tukuna mai mā konei e tirotiro.

Kotahi noa iho te here, me utu anō te tangata mō tēnei mahi. Ahakoa āia atu ai tēnei āhuatanga kōhuru i ngā tau ki muri, kua kore i taea te pare atu ināianei, ā, ko te whakatikatika kōrero te wāhanga tuatahi kua rongo i te pānga mai o te weriweri nei, o “Me-Utu-Rawa”. Ehara i te mea he mahi moni te kaupapa, engari kia ea noa ai te wā ka pau i te kaitirotiro ki ngā tuhituhinga.

Ahakoa kua kore tēnei mahi a te Taura Whiri, (hāunga ia ngā kupu hou me ngā ingoa whakahaere hou, kei te haere tonu tēnei mahi, kāore he utu) e tika ana pea kia puta he kupu whakaahua i tēnei mahi, mei kore e māmā ake te wāhi ki ngā kaiwhakamāori kei a rātou ngā taumahatanga o tēnei mahi e pīkau ana. Kei te mōhio tēnei pito he mahi tino uaua rawa atu tēnei, engari i te āhua rerekē noa iho o ētahi o ngā tono kua tae mai ki te Taura Whiri, kāore pea e tino kaha ana te mārama mai o te hunga tono whakamāori ki ēnei uauatanga. Nā reira kia paku kōrero ake nei au mō te āhua o tēnei mahi.

Mēnā i rite te whakamāori kōrero ki te eke paihikara, kātahi nā te mahi pārekareka ki te tini whāioio, ko tēnei. Ka mau ana ngā tikanga whānui o te mahi, kua mau mō ake tonu atu, ahakoa pēhea te tamariki o te kaieke, te koroua rānei o te paihikara. Mēnā i pēnei te āhua o te whakamāori kōrero, heoi anō tā te kaiwhakamāori, he noho, ka tuku i tana pene kia rere, kotahi atu, oti tonu atu.

Engari kāore kē e whēnei ana te āhua o te whakamāori kōrero. Ko te kake tūparipari kē tōna rite, ka mutu, ko ia whakamāoritanga, he tūparipari hou, me kī, me ōna wāhi mākinikini, ōna wāhi pāhekeheke katoa atu. Ahakoa pēhea te pai o te kaiwhakamāori, kāore e roa ka rangirua i āna whāwhātanga atu i te rau o ngā kupu, me te kore tonu ōna e mōhio mēnā i tika anō tāna i nanao atu ai, ka kitea rānei te hē o tāna mahi ā taihoa ake nei.

He mōhio tonu tātou, kei tēnā reo ōna ake whakaaro, kei tēnā reo ōna. He pērā anō ngā tikanga, ngā kupu kawē i te whakaaro. He nui tonu te wā, ko te pokatata hei whakaatu i te whakaaro i tētahi reo, me araroa kē i tērā o ngā reo. I ētahi wā, inā kē te mātotoru o te kupu Pākehā e tākai ana i te whakaaro māmā noa iho, ā, i te kaha pōwhiwhiwhi o ngā kupu, kua kore e aro i te kaiwhakamāori me tīmata i hea e matara mai ai te tino o te kōrero. He wā anō, ka taea ngā kupu Pākehā te tatau ki te ringa kotahi, engari inā hurihia ana ki te reo Māori, ē hoa ē, me wheke whai matimati kē te tangata.

Koinei ētahi o ngā āhuatanga whānui e pā ana ki te whakawhiti whakaaro i tētahi reo ki tētahi atu. Ki te kore e mārama te kaiwhakamāori ki ngā kupu Pākehā, ka hē. Ki te kore e āta kimihia ngā kupu Māori e tino hāngai ana ki te whakaaro e whakaatuhia ana i aua kupu Pākehā, ka hē. I ētahi wā, ahakoa tīkina atu he paku māramatanga i hea, ahakoa katohia mai he kupu Māori i hea, kāore tonu e tino eke te whakamāori, eke panuku nei.

Tēnā ia, kia tūhono haere au i ēnei pahupahu mō te eke paihikara, mō te piki maunga, mō te aha noa iho, ki te kaupapa i tīmatahia ai tēnei kōrero, arā, kia mārama mai te hunga tono whakamāori ki ngā uauatanga o tēnei mahi. Kia whakaae mai

anō hoki rātou kāore e tika kia whakahaua te kaiwhakamāori kia tutuki te wāhi ki a ia i roto i te wā poto. Ki te whakahaua te kaiwhakamāori kia mahi i tāna mahi i runga i te pōnānā, me atua kē te tangata e oti pai ai tāna mahi.

Anei anō tētahi āhuatanga hei komekome māku. Ko te roa ai o te wā e whakapaua ana ki ngā kupu Pākehā, kia tino tika ai te takoto mai o ērā, engari ka mahue te whai whakaaro ki te wāhi ki te reo Māori i roto i whiriwhiringa tārai kupu. Tahuri rawa ake ki te tono kia whakamāorihia aua kōrero, ehara, kua eke tonu ki te mura o te ahi, me tā rātou inoi kia oti te mahi a te kaiwhakamāori inamata tonu nei, paku mua mai rānei mēnā ka taea. Anō nei he māmā noa iho te wāhi ki a kaiwhakamāori; heoi anō tāna, he pēhi noa i tētahi pātene, nāwai hoki kua puta mai ngā whārangi reo Māori. Nō kōrua ko te kaiwhakamāori tēnā wawata.

Heoi anō rā, kua nui pea tēnei hei whakaahua i tēnei mahi. Mēnā kua paku marama ake te hunga e tono whakamāori ana i ēnei maramara kōrero, kua whaihua tēnei rerenga pene. Mēnā e whakaaro tonu ana ko te eke paihikara tōna rite, kia mātaki atu ko au!

HE KUPU HOU

bird-like monster	-	pōrewakohu
boom	-	matire hopureo
breathe gently	-	hānene
callisthenics	-	raukōiri
cereal	-	huapata
comic, cartoon	-	pakiwaituhi
colour in (picture)	-	kauruku
croquette	-	pehu
cuddle up	-	tapapahu
decolonization	-	purenga ihomatua
Fastpost	-	Karere Taewawe
geothermal (energy)	-	(pūngao) ngāwhā

herbaceous plant	-	amiami
(generic)		
hopscotch	-	hītokitoki
hors d'oeuvres	-	whakapūwharu
insulation (electrical)	-	puri hiko
insulation (heat)	-	puri mahana
intensive care	-	whāomoomo
intravenous fluids	-	ngā waiora
		whāngai-ā-iaia
joint (eg. ~ application)	-	(tono) tōrua
lawyer	-	poutoko ture
mane (eg. of lion)	-	huru kōpako
mid-wife	-	kaiāwhina
		whakawhānau
muesli bar	-	poro huapata
multi-media learning	-	ako rongorau
nasal cannula	-	pūkawe ihu
neo-natal unit	-	wāhanga tamariki
		kokoti tau
network (n.)	-	whātuinga
network (v.t)	-	whātuitui
partnership	-	pātuitanga
partner	-	hoa pātui
pasta	-	parāoa rimurapa
phototherapy	-	kūmanu-ahoaho
Pony Club	-	Puni Eke Hōiho
receptionist	-	taupaepae
relationships	-	(te) whakaipotanga
		(emotional/sexual)
rollup (fruit bar)	-	pia huarākau
secret	-	kōrero tārehu
sensitive (of skin)	-	rauangi
spaghetti, vermicilli	-	kihu parāoa
splash (v.i./v.t.)	-	tīehu(ehu)
sulk	-	whakamotutoke
tag (game)	-	tauwhaiwhai
Tai Chi	-	Tai Koiri
trustee	-	kaiaupaki
underwear	-	pūeru kōpū
ventilator	-	tuku hāora
water acrobatics	-	toremutu(mutu)
wind turbine	-	pūrere kapohau

TE TĀŪNGA TOHU I TE MATATAU KI TE REO MĀORI

HE TOHU TĒNEI I TE AHA?

Ko ēnei Tāunga e rua e noho mai ana i raro i te maru o Te Taura Whiri i te Reo Māori. Ko tā rāua, tuatahi, he tohu i te matatau o te tangata ki te reo Māori. Heoi oti, anei anō ētahi o tā rāua i tohu ai. Ko te matatau o te tangata ki te whakamāori kōrero Pākehā, ki te whakapākehā anō hoki i ētahi kōrero Māori, **ā-tuhituhi, ā-waha**. Ka whakawhiwhia ēnei tohu ki te hunga ka 80% neke atu rānei tā rātou i whiwhi ai i roto i ngā whakamātautau. Kia whakamāramahia ake ngā Tāunga e rua.

(A) He Tāunga tohu i te matatau ki te whakamāori, whakapākehā, **ā-waha**

(E) He Tāunga tohu i te matatau ki te whakamāori, whakapākehā, **ā-tuhi**

E PĒHEA ANA TE WHAI MANA O TĒNEI TOHU, KA MUTU, E WHAI MANA ANA KIA WAI?

E tohu ana ēnei Tāunga i te autai tonu o te reo Māori o te tangata ka tahi, ā, ka noho mai anō hoki hei kīnaki i ētahi atu pūmanawa ōna, hei whakakaha ake rānei i ngā tohu mātauranga e noho mai ana ko te reo Māori tētahi o ōna kaupapa. I runga i tēnei, ka riro mā ēnei tohu e mana ai te pai o te tangata ki te kōrero, ki te tuhi, ki te whakapākehā, ki te whakamāori kōrero anō hoki. I roto i ēnei rā, ka nui te hiahia o te hunga tohunga ki ēnei tūāhua, me te mōhio anō hoki o Te Taura Whiri, e mimiti haere ana te puna tātanga tohunga ki tēnei tū mahi.

TE ĀHUA O NGĀ WHAKAMĀTAUTAU

Tū ai ngā whakamātautau i te marama o Whiringa-ā-nuku ia tau. I tēnei tau, hei te 18 o ngā rā. Kei te āhua tonu o ngā wāhi noho o te hunga whakauru mai, e oti ai te whakatau ki hea whakamātauria ai. Ko te rā kati ai ngā tono, ko te 31 o ngā rā o Hereturikōkā. Ahakoa e rua

anahe ngā whakamātautau matua, arā atu anō ngā wāhanga o roto.

(A) E toru ngā wāhanga o te whakamātautau taha kōrero: whakamāori ā-waha, whakapākehā ā-waha, me te aroā whakarongo:

(i) whakamāori ā-waha: ka hoatu ētahi tuhinga kōrero pākehā ki a koe, ko tāu he pānui ka whakamāori mai. Kāore tēnei wāhanga e neke atu i te haurua o te hāora.

(ii) whakapākehā ā-waha: ka hoatu ētahi tuhinga kōrero Māori ki a koe, ko tāu he pānui ka whakapākehā mai. Kāore tēnei wāhanga e neke atu i te haurua o te hāora.

(iii) aroā whakarongo: ka pānuihia atu he kōrero ki a koe, whai muri mai, he patapatai e pā ana ki aua kōrero. Ko tāu he whakautu ā-waha i ngā patapatai. Kāore tēnei wāhanga e neke atu i te hāora kotahi.

Ki te 80% neke atu rānei te tika me te pai o tāu mahi mai i tēnei o ngā whakamātautau, ka whakawhiwhia koe ki te Tāunga tohu i te matatau ki te whakamāori, whakapākehā **ā-waha**.

(E) E toru ngā wāhanga o te whakamātautau taha tuhituhi: whakamāori ā-tuhi, whakapākehā ā-tuhi, he tuhinga roa:

(i) whakamāori ā-tuhi: ka hoatu ētahi tuhinga kōrero Pākehā ki a koe, ko tāu he whakamāori mai ā-tuhi.

(ii) whakapākehā ā-tuhi: ka hoatu ētahi tuhinga kōrero Māori ki a koe, ko tāu he whakapākehā mai ā-tuhi.

(iii) he tuhinga roa: ka hoatu he kaupapa ki a koe, ko tāu he whakapapa haere mai ā-tuhi i ō whakaaro e pā ana ki te kaupapa.

Katoa ēnei wāhanga e toru ka mahia i te wā kotahi, ā, kāore tēnei wāhanga e neke atu i te toru hāora.

Ki te 80% neke atu rānei te tika me te pai o tāu mahi mai i tēnei o ngā whakamātautau, ka whakawhiwhia koe ki te Tāūnga tohu i te matatau ki te whakamāori, whakapākehā **ā-tuhi**.

Kia mōhio mai te hunga whakauru mai ki ēnei whakamātautau, e kore e tū ngā whakamātautau e rua i te rā kotahi. Hei muri mai i te rā whakamātautau ā-tuhi, ka haere ko te whakamātautau ā-waha. Ki te kore tēnei e taea, hei tētahi rā e pai ana ki te kaitono rātou ko ngā kaiwhakamātautau.

TE TĀTARI I NGĀ MAHI

I te mea e rua ngā Tāūnga ka whakawhiwhia ki te tangata ka puta pai i ngā whakamātautau e rua, ka 100% te katoa ki ia whakamātautau. Ka pēnei te āhua o te tātari i te whakamātautau **ā-waha (A)**.

Wāhanga:

(i) whakamāori ā-waha	40%
(ii) whakapākehā ā-waha	30%
(iii) aroā whakarongo	30%

Te whakamātautau **ā-tuhi (E)**:

Wāhanga:

(i) whakamāori ā-tuhi	40%
(ii) whakapākehā ā-tuhi	30%
(iii) tuhinga roa	30%

Inā oti ana te tiroiro me te whakatau āe rānei kāore rānei te tangata i puta i ngā whakamātautau, kua whakahokia katoatia atu āu pepa whakamātautau ki a koe, kia mōhio ai koe ki hea koe whakapai ake ai i tāu mahi, kua haere tonu atu rānei koe ki te whakanui i ngā/te tohu ka whakawhiwhia ki a koe.

Ki te kore koe e whakaae ki tā ngā kaiwhiri o Te Taura Whiri i whakatau ai, ā, e whakaponu tonu ana koe i puta pai koe, kua whakapā mai koe ki te Kaiwhakahaere Whakamātautau o Te Taura Whiri.

KIA PĒWHEA RAWA NEI TŌKU MATATAU?

Kia matatau tonu. E tika ana kia matatau, kia pānui te kaitono i ngā pepa, pukapuka rānei, kia mōhio ai ki ngā take o te wā, ā, me āhei anō hoki ki te whakaputa whakaaro mō te āhua ki ngā mahi tōrangapū a te Kāwanatanga.

Tōna tikanga me autai tonu te mōhio o te kaitono ki te whakarongo ki te reo, me āhei anō hoki ki te whakapākehā kōrero Māori me te mau tonu o te wairua Māori i tāna i whakapākehā ai. Me pērā anō hoki te matatau ki te whakamāori kōrero Pākehā. Mēnā he āwangawanga ōu ki tōu nā matatau, whakapā mai ki te Kaiwhakahaere Whakamātautau o Te Taura Whiri i te Reo Māori, ā māna koe e tohutohu atu he aha te paerewa kia ekea e koe e puta ai koe i ngā whakamātautau.

HE UTU ANŌ?

Kotahi rau tāra te utu mō ngā whakamātautau, ā, rima tekau tāra atu anō mō te hui whakangungu i a koe. E rua rā koe e whakangungua ana, e āwhinatia ana i te kura a Te Taura Whiri, ka tū ki Kirikiriroa, i te marama o Mahuru 1995 mai i te 18-22. Ko ngā rā ki ngā mahi whakamāori/whakapākehā, ā-waha, ā-tuhituhi, ko te 18 me te 19. Me mātua tae mai koe ki tēnei hui. Ki te hiahia noho mai koe ki te roanga atu o te hui, ka kotahi rau tāra te utu.

HE AHA NGĀ MATATIKI HEI HOKO MAI MĀKU?

Anei e rārangi ake nei ngā pukapuka hei pakuāwhina i a koe:

- * Te Paipera Tapu
- * Te Matatiki (ka taea tēnei te hoko i Te Taura Whiri)
- * Te papakupu reo Māori a Wiremu
- * Te papakupu reo Pākehā, reo Māori a Bruce Biggs
- * Te papakupu reo Pākehā, reo Māori a H.M. Ngata
- * Ngā whakamātautau o ngā tau ki muri (ka taea ēnei te tono i Te Taura Whiri, kāore he utu).

HE WHAKAAKORANGA ANŌ KEI TĒTAHI
WĀHI KIA PAI AI TAKU WHAKATIKATIKA
I A AU MŌ NGĀ WHAKAMĀTAUTAU?

Ia tau whakatūria ai e Te Taura Whiri i te Reo Māori he hui hei āwhina i ngā kaitono i te Tāunga matatau. Kotahi wiki te roa o tēnei hui whakangungu, āwhina hoki i a koe, ā, tū ai i te marama o Here-turi-kōkā, o Mahuru rānei. Kotahi rau tāra te utu mō te haerenga mai ki tēnei hui. Ko ngā kaitono kia whakamātauria me tae mai ki tēnei hui. Ko ngā kōrero katoa e pā ana ki te hui ka taea te tono mai i te Kaiwhakahaere Whakamātautau.

ME PĒHEA TAKU WHAKAURU
KI NGĀ WHAKAMĀTAUTAU NEI?

Oti ana te whakatau e hiahia ana koe ki te tono Tāunga, me whakaoti te pukatono e mau nei ka whakahoki ai ki Te Taura Whiri me tō \$100 i te taha mō ngā whakamātautau me te \$50 atu anō mō te hui whakangungu (18/19 o Mahuru) me mātua tae mai nei koe. Mā Te Taura Whiri e whakamōhio atu ā te wā e tae mai ai tō tono me ō moni i te taha.

PUKATONO MŌ NGĀ RAUEMI A TE TAURA WHIRI

Tēnā koa tonoa mai kia:

___ x <i>Te Matatiki</i> (1992, 149 whārangi)	@	10.00	_____
___ x <i>Ngā Whatiwhatinga 1</i> (1991, 36 whārangi)	@	10.00	_____
___ x <i>Ngā Hākinakina 1</i> (1990, 33 whārangi)	@	5.00	_____
___ x <i>Ngā Hākinakina 2</i> (1991, 27 whārangi)	@	5.00	_____
___ x <i>Māori for the Office</i> (1990, 32 whārangi)	@	6.00	_____
___ x <i>Mānuka takoto, kawea ake!</i> (whakaahua, 1992)	@	5.00	_____
___ x <i>Tōku reo, tōku ohoo</i> (whakaahua)	@	5.00	_____
___ x <i>Me ū, Māori mā!</i> (whakaahua)	@	5.00	_____
___ x <i>Apirina Ngata</i> (whakaahua)	@	5.00	_____
___ x <i>He Muka</i> (pānui whakamōhio)			_____
	kāore he utu		_____

TE KATOA (Kei roto te tāke hokohoko i ēnei utu katoa)

\$ _____

Ingoa: _____

Kāinga noho: _____

Waea: () _____

KI HEA TĪKINA ATU ANŌ AI
HE KŌRERO MŌ
NGĀ WHAKAMĀTAUTAU NEI?

Ki te hiahiaia ētahi atu anō kōrero, he patapatai rānei āu e pā ana ki ngā whakamātautau, tēnā koa whakapā mai ki:

Te Kaiwhakahaere Whakamātautau
Te Taura Whiri i te Reo Māori
Pouaka Poutāpeta 411
TE WHANGA-NUI-A-TARA
Waea (04) 471-0244
Waea whakaahua (04) 471-2768

"Pipitori ngā kanohi,
kōkōtaia ngā waewae,
whenua i māmāo
tēnei rawa."

HE TAONGA
TE REO
1995 A CELEBRATION OF MAORI LANGUAGE

TE TAURA WHIRI I TE REO MĀORI
POUAKA POUTĀPETA 411 TE WHANGA-NUI-A-TARA
WAEA: (04) 4710-244 WAEA-WHAKAAHUA: (04) 4712-768